

УДК 330.341.1

Катерина О. Соловчук

Вищий навчальний заклад «Національна академія управління»
НАПРЯМКИ ТА ЗАДАЧІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В АПК

У статті досліджено роль інновацій у підвищенні ефективності і стійкості функціонування АПК. Встановлено фактори, що перешкоджають активізації процесів впровадження інновацій агропромисловими підприємствами. Доведено, що основною складовою державної інноваційної політики в аграрній сфері, як і для національної економіки загалом, має стати створення і підтримка відповідних інститутів і механізмів, що забезпечують просування у виробництво ресурсозберігаючих проектів та розробок, податкових послаблень, зваженої митно-тарифної політики, створення об'єктів із високим науковим і виробничим потенціалами. Визначено, що система державного регулювання й підтримки сільськогосподарських товаровиробників стане ефективною, коли на всіх її рівнях буде гарантовано дотримання принципу самофінансування, а заходи з їх підтримки є додатковими в забезпеченні нормальних економічних умов господарювання.

Ключові слова: *інновації, інноваційна політика, інноваційний розвиток, агропромисловий комплекс, державне управління, механізм управління, етапи, аналіз, ефективність.*

Екатерина О. Соловчук

Высшее учебное заведение «Национальная академия управления»
НАПРАВЛЕНИЯ И ЗАДАЧИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ
ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АПК

В статье исследована роль инноваций в повышении эффективности и устойчивости функционирования АПК. Установлены факторы, препятствующие активизации процессов внедрения инноваций агропромышленными предприятиями. Доказано, что основной составляющей государственной инновационной политики в аграрной сфере, как и для национальной экономики в целом, должны стать создание и поддержка соответствующих институтов и механизмов, обеспечивающих продвижение в производство ресурсосберегающих проектов и разработок, налоговых льгот, взвешенной таможенно-тарифной политики, создание объектов с высоким научным и производственным потенциалом. Определено, что система государственного регулирования и поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей станет эффективной, когда на всех ее уровнях будет гарантировано соблюдение принципа самофинансирования, а меры по их поддержке являются дополнительными в обеспечении нормальных экономических условий хозяйствования.

Ключевые слова: *инновации, инновационная политика, инновационное развитие, агропромышленный комплекс, государственное управление, механизм управления, этапы, анализ, эффективность.*

Kateryna O. Solovchuk

Higher Education Institution «National Academy of Management»
DIRECTIONS AND OBJECTIVES OF STATE SUPPORT OF INNOVATION
ACTIVITIES IN AGROINDUSTRIAL COMPLEX

The article examines the role of innovations in improving the efficiency and sustainability of agriculture. The factors that hinder the innovation processes at agroindustrial enterprises are identified. It is proved that the main component of the state innovation policy in the agrarian

sphere, as well as in the national economy overall, should be establishment and support of appropriate institutions and mechanisms for the promotion of the resource-saving projects and developments in production, implementation of tax incentives, balanced customs and tariff policy, the creation of objects with high scientific and production potential. It was determined that the system of state regulation and support of agricultural producers will become effective when all levels will be guaranteed respect for the principle of self-financing, while measures to support them are complementary in ensuring favourable economic environment.

Keywords: *innovations, innovation policy, innovative development, agriculture, public administration, management mechanism, stages, analysis, efficiency.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Інноваційна діяльність стає неодмінною умовою модернізації всього АПК, відновлення його матеріально-технічної бази, повсюдного освоєння передових технологій, сучасних методів організації виробництва і управління, розвитку ринків сільськогосподарської продукції.

Інноваційний процес в АПК має специфіку, обумовлену особливостями агропромислового виробництва. Інноваційний розвиток АПК підкріплений значним науковим потенціалом і на сучасному етапі серйозною проблемою є залучення результатів наукових досліджень у сільськогосподарське виробництво.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Українськими та зарубіжними вченими приділяється значна увага питанням інновацій в АПК та управлінню ними. Ці аспекти досить детально розглянуто в дослідженнях О. Абдулмалікова, Н. Ліпчіу, Л. Могильної, П. Дідерена, Г.Федера та ін. Серед українських учених, які внесли свій вклад в формування теоретичного і практичного базису дослідження присвячено праці відомих вітчизняних учених: Л. Ганущак-Єфіменко, Н. Герасимчук, С. Єрохіна, М. Єрмошенка, В. Черняка, В. Шевчука та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми полягає в тому, щоневирішеними на державному рівні залишаються питання формування дієвої та результативної інноваційної політики в агропромисловому комплексі. Створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно безпечних енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництво та реалізація нових видів конкурентоспроможної продукції агропромислового комплексу мають стати пріоритетними напрямками державної підтримки інноваційної діяльності в АПК.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Основними напрямками розвитку інновацій в агропромисловому комплексі є: селекційно-генетичний; виробничо-технологічний; організаційно-управлінський; соціо-екологічний. У доступній для огляду перспективі для України актуальні всі чотири сфери. Але в найближче десятиліття особливе значення будуть мати селекційно-генетичні інновації, необхідні для введення у виробництво сортів і гібридів, стійких до несприятливих умов, хвороб і шкідників. У тваринництві – створення порід м'ясної худоби, у птахівництві – нових кросів птахів високої продуктивності. У технологічній сфері найважливішими будуть ресурсозберігаючі технології.

Виділяючи роль інновацій у підвищенні ефективності і стійкості функціонування АПК можна побудувати наступну схему (рис. 1).

Таким чином, на сьогоднішній день інновації є важливим і пріоритетним напрямком для вирішення економічних і екологічних проблем, а також проблем продовольчої безпеки України.

У галузі необхідний інноваційний прорив для завоювання нових ринків збуту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства [7, с. 114].

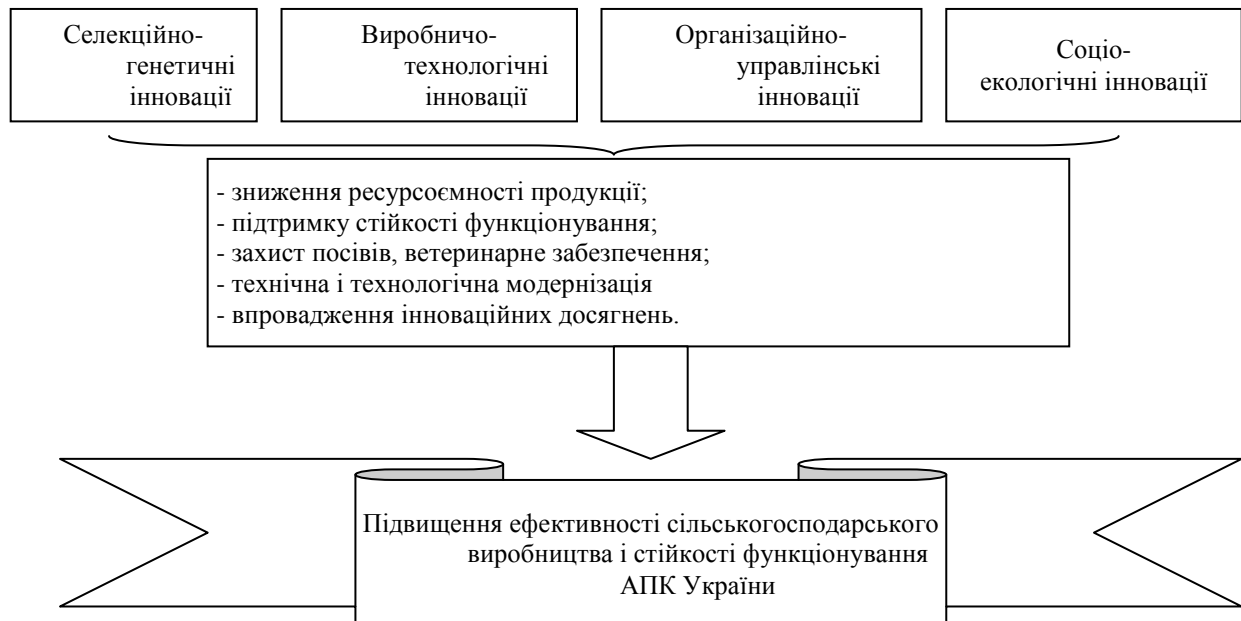

Рис. 1. Роль інновацій у підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції і стійкості АПК

[складено автором]

Стосовно впровадження інновацій агропромисловими підприємствами, то основними факторами, що перешкоджають активізації цих процесів в науковій літературі виділяють наступні:

фактори зовнішнього середовища:

– нормативно-правові: недосконала нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності; невирішеність земельного законодавства; відсутність цільових регіональних програм;

– організаційні: відсутність інформаційно-консультаційних центрів; недосконалість роботи спеціалізованих ринкових структур (агротехпарки, агротехнополіси; інкубатори); відсутність чіткої інноваційної політики в аграрній сфері);

– економічні: гострий ціновий диспаритет; високі ставки за кредити; мінімальний обсяг бюджетних дотацій та інноваційні проекти; недосконаласистема оподаткування;

фактори внутрішнього середовища:

– соціально-економічні: відсутність внутрішніх фінансових ресурсів; застарілість технічної бази; вдосконалення розвитку лізингових операцій; наявність економічного ризику; низький рівень прибутковості;

– організаційні: невідповідність методів управління сільськогосподарським підприємством вимогам зовнішнього середовища; низький рівень корпоративної культури; відсутність оперативної інформації про відсутність оперативної інформації про кон'юнктуру ринків; слабка розвиненість маркетингових технологій.

Важливе значення для сталого інноваційного розвитку відіграє інституційно-правове забезпечення. Саме воно регулює поведінку відповідних суб'єктів діяльності у процесі інноваційної діяльності. В Україні прийнята відповідна законодавча база, яка

визначає права і обов'язки сторін у системі створення інноваційного продукту, функціонування прав на інтелектуальну власність.

Загалом Україна має потенційні можливості для успішного здійснення інноваційної діяльності, однак на рівні держави необхідно виконати ряд заходів:

- забезпечити стабільність економічного розвитку країни для залучення інвестицій в агропромисловий комплекс;
- надати пільги підприємствам, які створюють інноваційний продукт, що дозволить збільшити фінансові ресурси для реалізації інноваційної програми підприємства;
- зорієнтувати фінансово-кредитні установи на надання кредитів підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю. [10, с. 27]

Основною складовою державної інноваційної політики в аграрній сфері, як і для національної економіки, має стати створення і підтримка відповідних інститутів і механізмів, що забезпечують просування у виробництво ресурсозберігаючих проектів та розробок, податкових послаблень, зваженої митно-тарифної політики, створення об'єктів із високим науковим і виробничим потенціалом.

На нашу думку, можна виділити наступні фактори, що стримують інноваційний розвиток АПК України:

- слабе управління НТП, відсутність тісної взаємодії держави і приватного бізнесу;
- недостатній обсяг витрат на аграрну науку;
- невідповідність кадрів;
- низька маркетингова робота;
- низький рівень платоспроможного попиту на інноваційну продукцію;
- різке зниження фінансування заходів щодо освоєння науково-технічних досягнень у виробництві і відповідних інноваційних програмах.
- дотепер не розроблені механізми, що стимулюють розвиток інноваційного процесу в АПК тощо.

Для успішного здійснення інноваційної діяльності в АПК необхідно здійснення наступних зовнішніх та внутрішніх умов.

Зовнішні умови здійснення: соціально-економічна ситуація в Україні; інституціональна основа діяльності; стан світових, національних і регіональних продовольчих ринків; рівень інноваційних розробок у тваринницькому сегменті АПК; аграрна політика і заходи державної підтримки інноваційних і інвестиційних процесів та ін.

Внутрішні умови організації: сучасний рівень конкурентоспроможності підприємства (галузі); його фінансовий стан; забезпеченість кадрами; положення підприємства на ринку відповідної продукції; системи споживачів, постачальників, конкурентів, посередників, груп впливу; рівень інтеграції в різні виробничо-торговельні структури і ін.

Підтримка і стимулювання розвитку інноваційної системи АПК на рівні країни, регіонів і господарюючих суб'єктів має свої особливості.

На національному рівні особливо важливе значення має нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності, а також фінансове, кадрове і матеріально-технічне забезпечення аграрної науки.

На регіональному рівні поряд зі збереженням високої значимості загальнонаціональних критеріїв оцінки зростає роль інформаційного, інфраструктурного і організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку АПК.

На рівні господарюючих суб'єктів лімітуючими факторами інноваційного розвитку в сучасних умовах є фінансове, кадрове і матеріально-технічне забезпечення. Все це вимагає побудови багаторівневої системи забезпечення інноваційного розвитку АПК відповідно до змісту і особливостей управління інноваційною діяльністю на всіх ієрархічних рівнях.

Особливої уваги вимагає залучення в активну інноваційну діяльність безпосередніх сільгоспвиробників. Поки що сформовані в органах державної влади вимоги по посиленню інноваційного характеру розвитку АПК і заходи, розроблювальні в управлінських структурах, слабо проникають у виробничу сферу. Керівники і фахівці господарств залишаються осторонь від проголошеної інноваційної стратегії розвитку. Найчастіше їм невідомо, що робиться верхами. Стратегічний курс інноваційного розвитку слабо підкріплюється на рівні господарств фінансовими, матеріально-технічними ресурсами і заходами організаційно-економічного забезпечення.

Державна підтримка інноваційної діяльності в АПК може і повинна здійснюватися як непрямими методами, у вигляді створення сприятливих умов для її розвитку, так і при прямій участі держави.[1, с. 321]

Земля - це основне багатство нашої держави, єдине, яке поки що до кінця не розтрачене. Проте розпоряджаємось ми ним не по-господарськи. Розширення площ ріллі залишається єдиним способом збільшення виробництва продукції рослинництва. Унаслідок цього розораність сільськогосподарських угідь спричинила небувалі ерозійні процеси; збільшуються щорічні втрати ґрунтів і площі деградованих ґрунтів, як результат, - зростають втрати чистого доходу сільгоспвиробників.

Серед факторів, які зумовили зниження родючості землі, порушення сівозмін, значне розширення посівів рапсу, соняшнику, інших технічних культур, недостатнє внесення мінеральних та органічних добрив. Сьогодні, як і раніше, землеробство ведеться з повним ігноруванням закону повернення в ґрунт поживних елементів. Екстенсивні шляхи вичерпані, а відтак, треба поліпшувати ґрунти, що залишаються в обробітку. Головним показником родючості ґрунтів є врожайність зернових, інших посівних культур. Зниження родючості ґрунту призводить до зниження не тільки врожайності, а й вмісту білків. Метою агропромислового виробництва має бути виробництво якісних, екологічно чистих, високобілкових продовольчих продуктів та необхідної сировини для промисловості.

Вийти з глухого кута, в якому опинився агропромисловий комплекс, - значить запровадити такі форми володіння землею і використання її, які б, зберігаючи та примножуючи продуктивність, справляли оздоровлюючий вплив на соціальну інфраструктуру села, формували нові покоління ефективних власників і дбайливих господарників. Навряд чи прискорене перетворення землі на товар приведе до таких результатів. Через це варто відмовитись від настирної ідеї перетворення землі на товар і продовжити мораторій на купівлю-продаж землі. Спекуляція земельними ділянками призведе до повної некерованості у сфері природокористування, масового безробіття в сільській місцевості. У разі вільного продажу землі тваринництво стане ще менш продуктивним. Завершення земельної реформи має враховувати інтереси насамперед селян-землевласників, землекористувачів і держави. А отже, необхідно:

- підтримати виробниче, фінансове і споживче кооперування, яке спроможне підняти рівень сільського господарства; забезпечити дбайливе ставлення до землі, підвищити ринкову спроможність господарств різних форм власності;
- наполегливо шукати шляхи подолання диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію;

- заборонити неконтрольований експорт і звести до мінімуму імпорт сільськогосподарської продукції;
- створити сприятливі умови для розвитку та стабілізації тваринництва, збільшення поголів'я худоби, виробництва тваринницької продукції, удосконалити інвестиційно-кредитне забезпечення аграрного сектору шляхом створення ринкової інфраструктури, яка гарантуватиме виконання контрактів і майнову відповідальність суб'єктів господарювання через запровадження іпотечного кредитування;
- удосконалити оподаткування сільськогосподарських підприємств.

На невідкладне вирішення проблем агропромислового комплексу мають бути спрямовані такі заходи, як:

- цінова підтримка сільськогосподарського виробництва, зокрема, підтримка державою реальних закупівельних цін на сільгосппродукцію;
- банківська і бюджетна підтримка аграрної галузі;
- розширення ринку сільськогосподарської продукції;
- державна підтримка експорту сільськогосподарської продукції;
- захист прав власності товаровиробників на сільгосппродукцію;
- чіткий правовий порядок укладання та виконання державних контрактів на закупівлю сільськогосподарської продукції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перетворення агропромислового комплексу на високоефективний, експортоспроможний стабільний сектор економіки та забезпечення національної продовольчої безпеки є головним напрямом державної агропромислової політики. Сільське господарство має стати відкритою, привабливою галуззю для інвестування. Гнучка система його підтримки державою - обов'язкова умова оновленої аграрної політики, спрямованої не тільки на відновлення вітчизняного виробництва, а й на збереження природного середовища, на закріплення населення в сільській місцевості та підтримку здорових традицій селянського способу життя.

Система державного регулювання й підтримки сільськогосподарських товаровиробників тоді стане ефективною, коли на всіх її рівнях буде гарантовано дотримання принципу - вони працюють на основі самофінансування, а заходи з їх підтримки є додатковими в забезпеченні нормальних економічних умов господарювання. Субсидії, дотації, пільги та інші регуляторні важелі й інструменти покликані орієнтувати товаровиробників на ефективніше господарювання і застосовуватись диференційовано.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств аграрного комплексу: підручник [Текст] / В. Г. Андрійчук. - К.: КНЕУ, 2013. - 779 с.
2. Ганущак-Єфіменко Л. М. Моделювання організації взаємодії учасників процесу управління інноваційним розвитком підприємства / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 90–100.
3. Ганущак-Єфіменко Л. М. Бізнес-модель управління інноваційно-активними підприємствами / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 81–94.
4. Ганущак-Єфіменко Л. М. Концептуальні засади управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислових підприємств / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 10. – С. 93–99.
5. Герасимчук Н. А. Методологія державного регулювання в інституційній структурі агробізнесу : [Текст] / Н. А. Герасимчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Сер.: Фінанси і кредит. – 2012. – № 2 (33). – С. 128–133.

6. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління/ А.В.Гриньов. - Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. - 305 с.
7. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України: Монографія/ О.І.Дацій. - К.: ННЦІАЕ, 2004. - 428 с.
8. Петрина М. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / М.Петрина// Економіка України - 2006. - №8. - С. 35.
9. Федулова Л.І. Інноваційна система аграрної сфери України / Л.І. Федулова // АгроІнком. - 2012. - №1-3. - С. 53 - 62.
10. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О. Шубравська // Економіка України . - 2012. - №1. - С. 27 - 35.

References

1. Andriychuk V.H. Ekonomika pidpryyemstv ahrarnoho kompleksu: pidruchnyk [Tekst] / V. H. Andriychuk. - K.: KNEU, 2013. - 779 s.
2. Hanushchak-Yefimenko L. M. Modelyuvannya orhanizatsiyi vzayemodiyi uchasnykiv protsesu upravlinnya innovatsiynym rozvytkom pidpryyemstva / L. M. Hanushchak-Yefimenko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2011. – № 1. – S. 90–100.
3. Hanushchak-Yefimenko L. M. Biznes-model' upravlinnya innovatsiyno-aktyvnymy pidpryyemstvamy / L. M. Hanushchak-Yefimenko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2010. – № 7. – S. 81–94.
4. Hanushchak-Yefimenko L. M. Kontseptual'ni zasady upravlinnya innovatsiyno-investytsiynoyu diyal'nistyuu promyslovykh pidpryyemstv / L. M. Hanushchak-Yefimenko // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2013. – № 10. – S. 93–99.
5. Herasymchuk N. A. Metodolohiya derzhavnogo rehulyuvannya v instytutsiyniyi strukturi ahrobiznesu : [Tekst] / N. A. Herasymchuk // Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. – Ser.: Finansy i kredyt. – 2012. – № 2 (33). – S. 128–133.
6. Hryn'ov A.V. Innovatsiynyy rozvytok promyslovykh pidpryyemstv: kontseptsiya, metodolohiya, stratehichne upravlinnya/ A.V.Hryn'ov. - Kh.: VD «ІNZhEK», 2003. - 305 s.
7. Datsiy O.I. Rozvytok innovatsiynoyi diyal'nosti v ahropromyslovomu vyrobnytstvi Ukrayiny: Monohrafiya/ O.I.Datsiy. - K.: NNTsIAE, 2004. - 428 s.
8. Petryna M. Bazovi umovy stvorennya innovatsiynoyi modeli rozvytku ekonomiky Ukrayiny / M.Petryna// Ekonomika Ukrayiny - 2006. - №8. - S. 35.
9. Fedulova L.I. Innovatsiyna systema ahrarnoyi sfery Ukrayiny / L.I. Fedulova // AhroInkom. - 2012. - №1-3. - S. 53 - 62.
10. Shubravs'ka O. Innovatsiynyy rozvytok ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrayiny: teoretyko-metodolohichnyy aspekt / O. Shubravs'ka // Ekonomika Ukrayiny . - 2012. - №1. - S. 27 - 35.